

O'ZBEK KOMEDIYASIDA JAMIYAT MUAMMOLARINING SATIRIK TALQINI

Sayliyeva Umida Muxtorkuli qizi

O'zDSMI, Teatr san'ati mutaxassisligi 2-kurs magistranti

Umidasayliyeva94@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20009823>

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'zbek komediyasida jamiyat muammolarining satirik talqini tahlil qilinadi. Komediya janrining jamiyatdagi salbiy illatlarni kulgi va kinoya orqali ochib berishdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, o'zbek dramaturgiyasida satiraning tarbiyaviy ahamiyati hamda yozuvchilarning ijtimoiy muammolarni badiiy ifodalashdagi mahorati haqida fikr yuritiladi.

Аннотация: В данной статье анализируется сатирическое изображение общественных проблем в узбекской комедии. Освещается роль жанра комедии в раскрытии социальных недостатков посредством юмора и иронии. Также рассматривается воспитательное значение сатиры в узбекской драматургии и художественное мастерство писателей в изображении общественных проблем.

Annotation: This article analyzes the satirical interpretation of social problems in Uzbek comedy. It highlights the role of comedy in exposing social shortcomings through humor and irony. The article also discusses the educational significance of satire in Uzbek dramaturgy and the artistic skills of writers in portraying social issues.

Kalit so'zlar: komediya, satira, jamiyat muammolari, dramaturgiya, kulgi, tanqid, o'zbek adabiyoti, ijtimoiy illatlar

Ключевые слова: комедия, сатира, общественные проблемы, драматургия, юмор, критика, узбекская литература, социальные пороки

Keywords: comedy, satire, social problems, dramaturgy, humor, criticism, Uzbek literature, social vices

KIRISH. O'zbek adabiyoti va dramaturgiyasida komediya janri xalq hayoti, turmush tarzi va jamiyatdagi muammolarni kulgi vositasida yoritishda muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, satira orqali insonlardagi illatlar, jamiyatdagi kamchiliklar va ijtimoiy muammolar tanqid ostiga olinadi. O'zbek komediyasi nafaqat tomoshabinni kuldiradi, balki uni o'ylashga, xulosa chiqarishga ham undaydi. Shu sababli komediya janri tarbiyaviy va ma'naviy ahamiyatga ega san'at turi hisoblanadi.

Satira – bu jamiyatdagi salbiy holatlar, insonlardagi nuqson va illatlarni kulgi, kinoya va istehzo orqali tanqid qilish usulidir. O‘zbek komediyalarida satira ko‘pincha poraxo‘rlik, mansabparastlik, yolg‘onchilik, dangasalik, ma‘naviy qashshoqlik kabi muammolarni ochib beradi[1.89]. Mualliflar kulgi vositasida tomoshabinga haqiqatni yetkazishga harakat qiladilar.

O‘zbek komediyasida ijtimoiy muammolar talqini.O‘zbek dramaturgiyasida Abdulla Qahhor, Hamza Hakimzoda Niyoziy, Said Ahmad kabi ijodkorlar komediya janrini rivojlantirishda katta hissa qo‘shganlar. Ularning asarlarida jamiyatdagi muammolar satirik ruhda aks ettirilgan [2.78].

Masalan, Abdulla Qahhorning komedik asarlarida mansabdor shaxslarning ikkiyuzlamachiligi, maqtanchoqlik va jaholat tanqid qilinadi. Yozuvchi qahramonlarning kulgili holatlari orqali jamiyatdagi muammolarni ochib beradi.

Said Ahmad asarlarida esa oilaviy munosabatlar, insoniy qadriyatlar va ma‘naviy masalalar yumor bilan yoritiladi. Uning qahramonlari oddiy xalq vakillari bo‘lib, ular orqali hayotiy haqiqat ko‘rsatiladi [3.69].

Komediya kulgi va tanqid uyg‘unligi.O‘zbek komediyasining asosiy xususiyati shundaki, unda kulgi tanqid bilan uyg‘unlashadi. Tomoshabin avval kuladi, keyin esa o‘sha holatning asl mohiyati haqida o‘ylab qoladi. Bu esa komediyaning ta‘sir kuchini oshiradi [4.46].

Masalan, poraxo‘r yoki manman qahramon obrazlari ko‘pincha kulgili vaziyatlarga tushiriladi. Natijada tomoshabin bu illatlarning jamiyat uchun zararli ekanini anglaydi. Satira orqali yozuvchi yoki dramaturg jamiyatni ma‘naviy poklanishga chorlaydi.

Zamonaviy o‘zbek komediyalarida satira.Bugungi o‘zbek komediyalarida ham ijtimoiy muammolar keng yoritilmoqda. Zamonaviy sahna asarlari va kinokomediyalarda byurokratiya, ishsizlik, yoshlar tarbiyasi, internetga qaramlik kabi dolzarb mavzular satirik ruhda aks etmoqda. Bu esa komediya janrining bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmaganini ko‘rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, o‘zbek komediyasi xalq hayotini, jamiyatdagi mavjud muammolarni va inson xarakteridagi turli illatlarni badiiy aks ettirishda muhim o‘rin egallaydi. Ayniqsa, satira vositasida jamiyatdagi kamchiliklar kulgi orqali ochib berilishi komediya janrining ta‘sir kuchini yanada oshiradi. Satirik asarlar tomoshabinni yoki o‘quvchini nafaqat kuldiradi, balki uni fikrlashga, hayotdagi voqea-hodisalarni chuqurroq anglashga undaydi. Shu jihatdan komediya jamiyatning ma‘naviy tarbiyasiga xizmat qiluvchi muhim san‘at turi hisoblanadi.

O'zbek dramaturgiyasida yaratilgan komedik asarlarda mansabparastlik, poraxo'rlik, ikkiyuzlamachilik, maqtanchoqlik, loqaydlik kabi salbiy illatlar tanqid ostiga olinadi. Mualliflar bunday nuqsonlarni kulgili obrazlar va hayotiy voqealar orqali tasvirlab, insonlarni to'g'ri yo'lga chorlaydilar. Ayniqsa, satira orqali berilgan tanqid tomoshabinga qattiq ta'sir qiladi, chunki kulgi vositasida aytilgan haqiqat inson qalbiga tezroq yetib boradi. Shu sababli komediya xalq orasida eng sevimli va ta'sirchan janrlardan biri sifatida qadrlanadi.

Bundan tashqari, o'zbek komediyasida milliy mentalitet, xalqona hazil-mutoyiba va urf-odatlarining o'ziga xos jihatlari ham yorqin namoyon bo'ladi. Bu esa komediyaning milliy ruhini kuchaytirib, tomoshabinga yanada yaqinlashtiradi. Ayniqsa, oddiy xalq vakillari obrazlari orqali hayotiy haqiqatning aks ettirilishi asarlarning badiiy qiymatini oshiradi. Komediya qahramonlari orqali inson fe'l-atvoridagi yaxshi va yomon jihatlari ochib beriladi hamda jamiyatdagi muammolarga befarq bo'lmaslik g'oyasi ilgari suriladi.

Bugungi kunda ham o'zbek komediyasi o'z dolzarbligini yo'qotmagan. Zamonaviy sahna asarlari va kinokomediyalarda yangi davr muammolari — yoshlar tarbiyasi, ma'naviy qadriyatlarning susayishi, texnologiyaga qaramlik, byurokratiya kabi masalalar satirik ruhda yoritilmoqda. Bu esa komediya janrining zamon bilan hamnafas ravishda rivojlanayotganini ko'rsatadi. Shunday ekan, o'zbek komediyasi jamiyatdagi muammolarni badiiy va satirik yo'sinda yoritish orqali xalq tafakkuri, ma'naviyati va madaniyatining rivojiga xizmat qiluvchi muhim adabiy janr sifatida ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Abdulla Qahhor. Tanlangan asarlar. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 1987. 600 b
2. Said Ahmad. Kelinlar qo'zg'oloni va boshqa pyesalar. – Toshkent: Sharq nashriyoti, 2000. 250 b
3. Hamza Hakimzoda Niyoziy. *Maysaraning ishi*. – Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 1991. 80 b
4. Ozod Sharafiddinov. *Adabiyot nazariyasi*. – Toshkent: Universitet nashriyoti, 2005. 400 b.